

УДК 343.9:[343.37+343.55](477)«1950–1960»

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.02>**ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ ГРЕЧЕНКО,**

доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін;

 <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>,
e-mail grechenko18@gmail.com;

ОЛЕКСАНДР НАЗАРОВИЧ ЯРМИШ,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
Державний науково-дослідний інститут МВС України;

 <https://orcid.org/0000-0002-4811-4520>

СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ЧАСТКОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СРСР (1953–1962 РР.)

Історіографію діяльності міліції в роки часткової десталінізації поділено на два етапи: радянський і добу незалежності України. 1960–1980-ті рр. вирізняються помітним збільшенням інтересу дослідників до вивчення загальної проблематики історії та правових засад органів внутрішніх справ. У цей час з'являються монографічні дослідження та дисертаційні роботи, в яких розглядаються різноманітні питання теорії та практики організації і функціонування органів міліції, зокрема розвитку та вдосконалення структури, функцій і правових основ їхньої діяльності, перебудови роботи органів внутрішніх справ відповідно до умов «відлиги», організації протидії злочинності, охорони громадського порядку, виконання управлінських та господарських завдань, вирішення проблем спеціального характеру. Значна частина робіт висвітлює питання партійного керівництва органами внутрішніх справ, вони представлені виключно в межах традиційної оцінки діяльності цих установ, тобто їхнього вихваляння та звеличування.

Другий період у дослідженнях з історії міліції характеризується теоретичним переосмисленням попередніх усталених історичних уявлень, радикальним переглядом концепцій, що раніше домінували в історико-правовій науці. Фахівці з історії органів правопорядку уперше отримали можливість проведення історичних досліджень, вільних від ідеологічних установок. За останні десятиліття опублікована ціла низка робіт зарубіжних учених, де розглядаються деякі аспекти ролі силових структур у період панування сталінського тоталітарного режиму. У них аналізуються причини злочинності та її еволюція в СРСР того часу, розглядається соціальний і культурний вплив «відлиги» на відносини, прийняття рішень і формування політики в Радянському Союзі в період, коли його керівником був М. С. Хрущов. Зарубіжні науковці наголошують, що багато реформаторських ініціатив, які зазвичай асоціюються з М. С. Хрущовим особисто та з періодом його правління загалом, часто сягають корінням у сталінський період як за своїм змістом, так і за способами реалізації.

Констатовано, що діяльність міліції в Україні в 1950–1960-ті рр. є недостатньо дослідженою.

Ключові слова: Україна, 1950–1960-ті рр., часткова лібералізація політичного режиму в СРСР, історія держави та права України, Міністерство внутрішніх справ, міліція, історіографія історії органів внутрішніх справ.

Оглядова стаття

ВСТУП. Дослідження та врахування значного історичного досвіду діяльності міліції щодо протидії злочинності та охорони громадського порядку, осмислення успіхів та недоліків у цій роботі дозволяє розробити більш ефективні форми та методи діяльності поліції

на сучасному етапі. У зв'язку із цим підвищений інтерес викликає аналіз досвіду діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії злочинності в період часткової лібералізації політичного режиму в державі, коли демократичні зміни, що почалися в країні, вимагали як

удосконалення чи реформування старої політичної системи взагалі, так і зміни каральної політики держави зокрема. Протягом 10 років було розроблено та впроваджено цілий комплекс заходів, спрямованих на протидію злочинності. Тому вивчення реалізації кримінально-правової політики держави у другій половині 1950-х – на початку 1960-х рр. дає можливість проаналізувати різні аспекти діяльності міліції щодо протидії злочинності та охорони громадського порядку. Аналіз досвіду роботи різних ланок правоохоронної системи, насамперед міліції, дозволить визначити, наскільки його можна використовувати в сучасних умовах. Це також важливо з точки зору відсічі ідеологічної диверсії рашизму, який, спотворюючи нашу історію на всіх її етапах, прагне підірвати національну ідентифікацію українців.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є висвітлення загального стану вивчення діяльності міліції в Україні у 1950–1960-ті рр., здійсненого вченими – істориками права за останні 50 років. Поставлена мета конкретизується в таких завданнях:

- розглянути основні тенденції дослідження діяльності міліції УРСР у радянський період, виявити позитивні та негативні сторони цього процесу;

- дослідити трансформації у вивченні історії міліції, які відбулися після проголошення незалежності України в 1991 р., охарактеризувати здобутки та недоліки сучасної вітчизняної історіографії;

- розкрити головні аспекти зарубіжних досліджень історії міліції вказаного періоду.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Історико-правовий метод застосовувався для порівняння різних об'єктів (у цьому разі наукових праць) у процесі дослідження за певними критеріями з метою отримання інформації про їхню подібність або ступінь їхньої схожості чи відмінності. Об'єктивність теж стала важливим принципом методології нашого дослідження, вона передбачала опертя на факти в їхньому справжньому змісті, без спотворень і прямолінійної схематизації. Цей принцип дозволив розглядати кожне наукове дослідження з історії міліції України в його різноманітності й суперечливості, в сукупності як позитивних, так і негативних проявів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. У 1960–1980-х рр. продовжував зростати інтерес до вивчення органів внутрішніх справ як в історичному, так і у правовому плані, що значно розширило історіографію органів міліції. З'явилися перші монографічні

дослідження з багатьох аспектів діяльності міліції. Деякі з робіт мали доволі ґрунтовний характер, спиралися на велику та відносно об'ємну джерельну базу. Водночас на шкоду об'єктивності замовчувалися проблеми, нерідко наводилися малодостовірні дані. Зокрема, нічого не говорилося про репресивну систему, яка все ще діяла в той час, певну некомпетентність серед керівників союзного та республіканських міністерств, котрі призначалися за номенклатурним принципом із партійних та радянських органів. Тільки з позитивного боку зображувалася роль партійних органів у керівництві органами внутрішніх справ, не піддавався жодному сумніву той факт, що вони діяли нібито виключно в межах закону. Це стосується як загальносоюзних, так і регіональних робіт того часу.

Першим ґрунтовним дослідженням з історії міліції України слід уважати роботу авторського колективу під керівництвом П. П. Михайленка (1965) «З історії міліції Радянської України». У ній у багатьох аспектах висвітлювалися питання генези органів охорони правопорядку в УСРР (УРСР). Ця книга була надрукована за рішенням колегії Міністерства охорони громадського порядку УРСР та висвітлювала діяльність міліції УСРР (УРСР) у 1917–1964 рр. Слід наголосити, що авторський колектив здійснив доволі значну за обсягом та результатами дослідницько-пошукову працю. Джерельною базою книги стали документи і матеріали п'яти фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, фонди кількох державних обласних архівів республіки, архівні документи МВС (тоді – Міністерства охорони громадського порядку) УРСР.

Звичайно, що слід ураховувати конкретний час написання цієї роботи. «Хрущовська відлига» вже спливала (рік видання був 1965 р.) і автори за історіографічною традицією того часу сконцентрувалися переважно на успіхах у роботі міліції, вказуючи, як тоді було прийнято, лише на окремі незначні недоліки й проблеми, що їх довелося вирішувати міліції у вказаний період (недостатнє матеріально-технічне забезпечення, невисокий освітньо-професійний рівень працівників, істотна плінність кадрів). При цьому, аналізуючи передумови та причини розвитку злочинності у вказаний період, автори спиралися на марксистсько-ленінські методологічні позиції, розглядаючи це негативне соціальне явище з позицій класової боротьби. У результаті в цій роботі не розглядалися питання протидії працівників міліції кримінальним правопорушенням. Наведені

прикладі діяльності органів внутрішніх справ не дають можливості зробити узагальнення про позитивну результативність протистояння міліції та криміналітету. Звичайно, що не могло йтися і про правопорушення, вчинені самими міліціонерами.

Ще низка робіт побачила світ у 1960-х – на початку 1970-х рр. Це були здебільшого статті та невелика брошура М. Паніна (1965), до речі, єдина, що була видана в цей час українською мовою. У цих роботах дуже стисло висвітлювалися окремі напрями діяльності міліції, але не це було їхнім основним недоліком. Діяльність міліції у цих роботах описувалася лише у світлих тонах.

Подальший період, 1980-ті – початок 1990-х рр., вирізнявся помітним збільшенням інтересу дослідників до вивчення загальної проблематики історії та правових засад органів внутрішніх справ. У цей час з'являються монографічні дослідження та дисертаційні роботи, в яких розглядаються різні аспекти теорії та практики організації й функціонування органів міліції, зокрема розвитку та вдосконалення структури, функцій та правових основ їхньої діяльності, перебудови роботи органів внутрішніх справ відповідно до умов «відлиги», організації боротьби зі злочинністю та бандитизмом, охорони громадського порядку, виконання управлінських та господарських завдань, вирішення питань спеціального характеру та інших проблем, спричинених особливостями цього історичного періоду. Значна частина робіт, як і раніше, відображає питання партійного керівництва органами внутрішніх справ, а в узагальнюючих дослідженнях ці питання подані в загальних рисах і винятково в межах традиційної оцінки. З'являються роботи історико-правового характеру, в яких розглядається діяльність органів внутрішніх справ окремих регіонів республіки, що дозволило значно розширити загальне уявлення про їхню історію, простежити місцеві тенденції в реалізації загальнокримінальної політики і навіть її реалізації на місцях.

Опубліковані в цей час роботи (бо з точки зору сьогодення їх важко назвати цілком науковими працями) завершують перший етап історіографії питання про історію міліції у 1953–1962 рр. На відміну від попереднього періоду, радянська історіографія 1950–1980-х рр. все ж була кроком уперед у дослідженнях з історії міліції, хоча й невеликим. Головною її рисою було те, що вона насамперед була радянською історіографією, з оперттям на марксистську методологію, принцип класового підходу при ігноруванні принципів історизму

та особливо об'єктивності. Все ж тематика пошуків з історії органів внутрішніх справ дещо розширилася, а уведення в науковий обіг нового архівного матеріалу дозволило дещо повніше розкрити різні аспекти досліджуваних проблем.

Слід зауважити, що в умовах авторитаризму, відсутності ідеологічного плюралізму та фактично повної ізоляції радянської історико-правової науки від методології передових правничих шкіл США та Західної Європи вітчизняні вчені просто не могли позбутися одноманітності у висвітленні практично всіх аспектів історії міліції. Сконцентрувавшись лише на успіхах радянської міліції, які, безумовно, мали місце, хоча й не були такими значними та бездоганними, як це зображувалося в публікаціях того часу, історики права не приділяли фактично жодної уваги недолікам і недопрацюванням у діяльності міліції (а їх було чимало!), часто некомпетентному втручанням компартійних органів у безпосередню діяльність органів охорони правопорядку. Мейнстрімом публікацій 1950-х – кінця 1980-х рр. була надмірна героїзація діяльності радянської міліції, перебільшення її успіхів, абсолютизація позитивного впливу комуністичної партії в її будівництві та життєдіяльності. Багато питань історії міліції взагалі навіть не згадувалися і не могли згадуватися внаслідок особливостей цензурного контролю за тогочасною наукою, зокрема про злочинність і правопорушення серед самих співробітників міліції, обмеженість кримінально-правової доктрини держави та її вплив на діяльність міліції, вплив органів держбезпеки на діяльність міліції та суперництво між ними, пропозиції щодо покращення діяльності органів внутрішніх справ.

Новий період у дослідженнях з історії міліції настав з середини 1990-х рр. і був пов'язаний із проголошенням незалежності України, зі зміною державного політичного устрою та проведенням економічних перетворень. Почалося теоретичне переосмислення усталених історичних уявлень, радикальний перегляд концепцій, що раніше панували. Автори, фахівці з історії органів правопорядку уперше отримали можливість проведення історичних досліджень, вільних від ідеологічних установок.

У цю добу починається новий період розвитку історіографії проблеми, для якого характерними є нові методологічні підходи, розширення джерельної бази досліджень і кола проблем, що вивчаються, більш ґрунтовний та критичний підхід до вивчення історії міліції.

Перегляд концептуальних підходів до оцінки подій 1950–1960-х рр., розсекречення

архівних фондів органів внутрішніх справ та можливість вивчення першоджерел дали новий імпульс у розробці проблематики, пов'язаної з діяльністю органів міліції в ці роки. Водночас загальний радикальний настрій в історико-правовій науці спочатку став причиною появи інших крайнощів. Закритість цієї теми в попередній період, своєрідний дослідницький та читацький голод викликали появу робіт, у яких акцент робився на негативних аспектах діяльності міліції, на вивченні репресивної політики радянської держави.

У зв'язку із цим у більшості авторів органи внутрішніх справ уособлювалися зі свавіллям і беззаконням, що негативно вплинуло на висвітлення їхньої історії, іноді навмисно негативне й відверто тенденційне. Загалом перегляд традиційних підходів позитивно позначився на результатах наукових розвідок. Зміна дослідницьких парадигм у вивченні історії органів міліції, зростання наукового інтересу до різних аспектів їхньої діяльності зумовили появу цілої низки цікавих наукових праць, яким була властива ґрунтовність, наявність значного фактичного матеріалу, аналітичність, посилення міжпредметних зв'язків та значна кількість практичних прикладів.

Одним із перших кроків на цьому шляху було видання в 1999 р. навчального посібника з історії органів внутрішніх справ, авторами якого були викладачі Університету внутрішніх справ (м. Харків) (Зайцев та ін., 1999). Внаслідок обсягу матеріалу історія міліції 1950-х – початку 1960-х рр. розглядається авторами у вигляді основних напрямів і характеристик розвитку правоохоронних органів України, але тут містяться нові оцінки їхньої діяльності. Науковість узагальнень матеріалу в ньому зумовлювалася тим, що цей посібник призначався для відповідного спецкурсу для курсантів Університету внутрішніх справ.

Окрему важливу й оригінальну групу праць з історії міліції становлять нариси з історії місцевих органів міліції. У 1999 р. побачили світ нариси з історії Дніпропетровської міліції – «Біографія мужності. Міліція Дніпропетровщини: історія і сучасність» (Мілованова та ін., 1999). Дослідники з Одеси у 2003 р. підготували та видали працю про історію та сучасність міліції Одещини (Барабашин та ін., 2003). У 2005 р. була опублікована книга «МВС очима історії. Поліція і міліція Волині у ХІХ–ХХ століттях» (Маруга, 2005), назву якої ми вважаємо не дуже точною, оскільки в ній йдеться не про МВС взагалі, а про історію поліції та міліції конкретного регіону. Нарис про історію та сучасність Чернігівської міліції з'явився у

2009 р. й історична частина тут одна з найстисліших (Богатирьов, Катеринчук, Скар, 2009). До цих публікацій примикає науково-популярна праця В. О. Красовицького (2011), присвячена певним аспектам історії міліції Харківщини. Зовсім недавно, у 2019 р., було оприлюднено книгу «Історія правоохоронних органів Вінниччини» (Тяжлов, Остафійчук, 2019), де автори починають свою розповідь із часів Київської Русі та чимало уваги приділяють діяльності пов'язаних із місцевою міліцією громадських організацій. На основі вивчення та дослідження історичних джерел і пам'яток права, а також численних доробків наукової літератури автори намагались висвітлити загальні та специфічні риси правоохоронних органів на теренах Вінниччини. Аналізуючи витоки і стан кримінальної, економічної і побутової злочинності та занурюючись у ці проблеми людства з давніх віків, що знайшли своє відображення в літописах та документах, укладачі наголошують, що злочинність була, є, і, на жаль, у більш витонченому вигляді буде й у майбутньому. Досліджуваному нами періоду присвячено розділ VI книги «Міліція Вінниччини у 1953–1991 рр.». Особливістю цього видання є наявність значної кількості прізвищ співробітників міліції, які відзначилися в боротьбі з криміналітетом, причому переважають прізвища рядових співробітників.

Більшість із цих робіт стали серйозним кроком у дослідженні особливостей розвитку та діяльності регіональної міліції, її протидії злочинності. У них міститься чималий фактичний матеріал, який стосується питань організації та діяльності міліції УРСР, що часто спирається на матеріали місцевих архівів. Ці публікації відрізняються одна від одної обсягом, якістю матеріалу, насиченістю фактами, ілюстраціями, співвідношеннями союзного, республіканського, місцевого, історичного і сучасного матеріалів. Здебільшого вони містять мемуари місцевих ветеранів міліції, що впливає на їхню якість, достовірність і цікавість. Без сумніву, вони залишаються істотним досягненням історико-правової науки, певним етапом у її розвитку та важливим джерелом для написання історії міліції України будь-якого періоду.

У 2000-х рр. також були оприлюднені роботи, присвячені історії створення та діяльності окремих служб міліції, де висвітлюються різні аспекти їхньої організації та загальної діяльності. Певні основні напрями розвитку та роботи міліції в період 1950–1960-х рр. знайшли своє висвітлення в науково-популярному нарисі «Міліція України: історичний нарис,

портрети, події» (Смирнов, Михайленко, Святоцький, Ануфрієв, 2002), написаному під керівництвом тодішніх очільників української міліції, але сама спрямованість цієї публікації та тяглість описаного історичного періоду не дали авторам змогу розглянути діяльність міліції у вказаний період доволі повно.

Серед інших робіт заслуговує на увагу та позитивну оцінку двотомник В. С. Печнікова (2011) «Є така служба...», присвячений становленню та розвитку експертно-криміналістичної служби. Автором систематизовано оригінальний матеріал з історії цієї служби, її розвитку.

Доволі цікавою та ґрунтовною є також робота, присвячена історії карного розшуку України (Довгаль та ін., 2009). Автори справедливо наголошують, що органи карного розшуку УРСР у всі періоди свого розвитку відігравали важливу роль у боротьбі із загальнокримінальною злочинністю як своєрідний авангард. Їхні структурно-організаційні зміни були напряму пов'язані з тими перетвореннями, які відбувалися в характері злочинності в 1950–1960-х рр.

До цих робіт також можна віднести публікацію «Шляхом становлення і визнання. До 90-річчя транспортної міліції» (Пушкарьов та ін., 2009). Щоправда, не зовсім зрозуміло, чому в назві використано зворот «шляхом визнання», оскільки, як нам видається, транспортна міліція з моменту свого виникнення одразу отримала визнання.

У 2013 р. була оприлюднена монографія за загальною редакцією А. С. Чайковського (2013), у написанні якої взяв участь потужний колектив авторів: генерал-майор міліції, заслужений юрист України В. Д. Суценок, доктори історичних наук М. Г. Щербак та В. Ф. Шевченко, кандидат юридичних наук, директор Музею МВС України В. А. Довбня, співробітниця газети МВС України «Іменем Закону» М. В. Сальник, полковник С. А. Чайковський, майор міліції О. В. Кожухар, науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ України Л. М. Бакутіна. Значна кількість цікавих фактів, довідок, узагальнень, спогадів, цифр притаманні цьому виданню, яке за цими показниками суттєво відрізняється з кращого боку серед подібних видань (Греченко, 2013, с. 183).

У 2015 р. з нагоди 20-річчя отримання Харківським національним університетом внутрішніх справ статусу університету побачило світ ювілейне ілюстроване видання «Харківський національний університет внутрішніх справ. Ювілейне видання» за загальною редакцією С. М. Гусарова (2015), де зосереджено

цікавий та яскравий ілюстративний матеріал про становлення та розвиток цього закладу вищої освіти, враховуючи період 1950–1960-х рр. Подібно до цього видання, але більш інформативно та аналітично написана колективна монографія вчених Харківського національного університету внутрішніх справ «Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917–2017 рр.)» (Сокурєнко, Бандурка, Греченко, 2017). У ній основна увага зосереджена на підготовці кадрів для міліції в Харкові й автори не ставили собі за мету детально аналізувати організацію міліції в 1950–1960-х рр. та протидію злочинності в цей період. Ця тема знайшла своє подальше висвітлення в наступній монографії вчених Університету, що вийшла друком вже у 2019 р. (Бандурка, Греченко, Швець, 2019).

У 2000-х рр. з'явилися численні кандидатські та докторські дисертаційні дослідження з різних аспектів історії, правових засад та напрямів діяльності органів внутрішніх справ, а також організації та діяльності регіональних органів міліції в період часткової лібералізації політичного режиму в СРСР. Питання історії органів внутрішніх справ відбито в низці матеріалів міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних і міжвідомчих науково-практичних конференцій, присвячених як у цілому діяльності міліції упродовж усієї її історії, так і безпосередньо періоду 1950–1960-х рр.

У 2008 р. А. П. Чернега (2008) захистив дисертацію на тему: «Правове регулювання діяльності органів міліції Української РСР у 1956–1985 рр.». Дисертант справедливо наголошує, що принципи організації та діяльності міліції постійно взаємодіяли й перебували у стані взаємної обумовленості. Форми їхнього прояву змінювалися разом зі зміною конкретного суспільно-політичного становища, але соціальна природа, пронизана та наповнена ідеологією КПРС, залишалася незмінною. Автор акцентує увагу на тому, що в радянській державі міліція захищала державні інтереси й забезпечувала стабільність правлячого режиму. Проте в другій половині 1950-х рр. її позбавили функцій, не пов'язаних з охороною громадського порядку і протидії злочинності; було здійснено спробу спрямувати нормативно-правове регулювання її діяльності на захист законних інтересів громадян.

У 2016 р. в Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна під керівництвом професора О. А. Гавриленка була захищена дисертація І. О. Лесь (2016) на тему «Становлення та розвиток дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР–УРСР (1919–1991 рр.)», де

авторка в одному з підрозділів висвітлює окремі питання, пов'язані з підготовкою кадрів для міліції. Проте предметом її розвідки є дисциплінарні правовідносини в органах міліції, а робота присвячена доволі тривалому історичному періоду, тому в ній розкривається лише незначна частина питань організації міліції в досліджуваній нами період. У 2019 р. нею ж було видано монографію «Дисциплінарні правовідносини в органах внутрішніх справ України: історичні аспекти формування» (Лесь, 2019), яка є комплексним історико-правовим дослідженням, де встановлено й охарактеризовано основні принципи, умови та правові механізми забезпечення дисциплінарних правовідносин працівників органів внутрішніх справ України, проведено аналіз дисциплінарної практики в різні історичні періоди розвитку України та показано ефективність застосування тих або інших заходів дисциплінарного впливу на зміцнення службової дисципліни, визначено місце й роль апаратів із політико-виховної роботи і товариських судів (судів честі). Запропоновано шляхи забезпечення дисципліни в органах (підрозділах) Національної поліції та в державних воєнізованих структурах у цілому.

У 2017 р. Д. Ю. Соловей (2017) захистив дисертацію «Еволюція законодавства про кримінальну відповідальність УСРР (УРСР) (1919–1959 рр.)». Ця робота цікава тим, що в ній розкрито окремі питання, пов'язані з правовим регулюванням діяльності міліції в досліджуваній нами період. На основі вивчення нормативно-правових джерел, архівних документів і матеріалів, теоретичних досліджень автором здійснено комплексний історико-правовий аналіз законодавства про кримінальну відповідальність УСРР (УРСР) у 1919–1959 рр. Виокремлено чинники розвитку і трансформації кримінально-правових положень означеного періоду, серед яких: ідеологія марксизму-ленінізму, реформація суспільного ладу, революційні події, концептуальні ідеї різних наукових напрямів, зміни політичного курсу радянської влади; сформульовано також положення про наявність рецепції загальної системи права, коли українське законодавство про кримінальну відповідальність базувалося на основі правотворчої та правозастосовної практики РРФСР, що, у принципі, відбиває загальноприйнятту точку зору.

У тому ж році С. А. Саблуком (2017) була захищена докторська дисертація «Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922–1960 рр.». У роботі справедливо наголошується, що радянський політичний

режим вбачав саме в посиленні репресивної складової кримінального права можливість здійснювати ефективний контроль за злочинністю. Автор визначив, що нормативне забезпечення кримінально-правового контролю за злочинністю здійснювалося здебільшого підзаконними актами загальносоюзного характеру й не потребувало дублювання владними структурами Української РСР. Дисертант звернув увагу на особливості кримінально-правового контролю за злочинністю в період десталінізації, зауваживши, що в цей період він характеризувався посиленням ролі партійних органів (зазвичай із втручанням у правоохоронну діяльність), а також передбачав розширення партійного контролю за роботою органів Міністерства внутрішніх справ, Комітету державної безпеки тощо.

Грунтовним дослідженням є докторська дисертація О. І. Андрухів (2019) «Боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в західних областях України у 1940–1950-х роках», але в ній висвітлюється лише один аспект адміністративної діяльності міліції – боротьба з бездоглядністю та безпритульністю дітей. Крім того, вона переважно базується на матеріалі регіонального масштабу – Західної України.

У 2021 р. О. В. Пристайко (2021) захистила дисертацію «НКВС–МВС УРСР (1934–1954 рр.): структурна побудова та функції (історико-правове дослідження)». Авторка вважає, що на прикладі організаційно-структурного розвитку й функціонування НКВС–МВС УРСР у досліджуваній період знайшла своє підтвердження гіпотеза про те, що структура організації є формою вираження суті її функцій і фактором впливу на ефективність діяльності. Прагнення радянського керівництва до встановлення всеохоплюючого контролю за населенням та майже всіма сферами життєдіяльності суспільства призвели до нарощування сфери відання цієї силової інституції, аж до перетворення його в надвідомство з надзвичайно широким колом завдань і функцій охоронно-карального, мобілізаційного, обліково-реєстраційного, господарського характеру.

У дисертації досліджено питання функціонування органів міліції у складі системи Міністерства державної безпеки. Розкриті позитивні та негативні аспекти вказаного періоду в історії міліції. Зокрема, доведено, що діяльність міліції в основному відповідала тим завданням, які не виходили за межі охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Визначення чіткої структури й розподілу функцій дало можливість скоординувати

роботу органів міліції. Зміна структурування оперативних підрозділів за лінійним принципом в цілому позитивно позначилася на ефективності їхньої діяльності. Проте загальна тенденція підвищення статусу й ролі органів державної безпеки негативно впливали на органи міліції. Перебування їх у складі карально-го механізму тоталітарної держави не могло мати позитивні наслідки. Постійний контроль з боку Міністерства державної безпеки, його чекістських підрозділів усіх напрямів діяльності міліції, агентурне супроводження кадрового складу апарату міліції, використання у проведенні чекістських заходів тощо – все це було елементами суцільного контролю в тогочасних політичних реаліях.

Певне значення в розробці цієї тематики має висвітлення діяльності окремих очільників Міністерства внутрішніх справ УРСР. Низка важливих аспектів висвітлено в монографії О. М. Бандурки (2022) «Секретарі, наркоми, міністри внутрішніх справ України в 1917–2022 роках». Тут автор, використовуючи значний масив матеріалів, висвітлив різні аспекти організації та діяльності міліції, зокрема у період 1953–1962 рр., крізь призму історико-політичних портретів міністрів внутрішніх справ Української РСР, показавши їхній конкретний внесок у розвиток органів охорони правопорядку в цей період. У книзі аналізується роль керівників Міністерства у трансформаціях структури та організації міліції у післясталінську добу з урахуванням конкретної історичної ситуації та політики очільників держави, протидія в ці часи злочинності. Особлива увага приділяється характеристиці особистостей керівників цього відомства, дається розгорнута політична та психологічна характеристика кожного з них. У роботі містяться цікаві факти, маловідомі широкому загалу науковців та читачів, узагальнено значний довідковий матеріал, який дає змогу глибше зрозуміти не лише долю кожного з керівників цього відомства, а й політичну історію України взагалі. Оригінальності книзі додає той факт, що автор особисто знав багатьох міністрів внутрішніх справ СРСР, особливо України, зустрічався з ними в неформальній обстановці і тому може засвідчити їхні головні людські якості.

Вказана нами тема також висвітлювалася в низці наших наукових публікацій (Греченко, 2020; Греченко, 2021; Греченко, 2022; Греченко, 2023; Греченко, 2024; Ярмиш О., Ярмиш Н., 2023).

Загалом у більшості з названих останніх публікацій йдеться лише про деякі аспекти змін у діяльності та розвитку міліції у 1953–1962 рр. Тому доцільним є подальший аналіз

основних напрямів діяльності міліції та її результатів у вказаний період.

За останні десятиліття опублікована ціла низка робіт зарубіжних авторів, де розглядаються деякі аспекти ролі силових структур у період панування радянського політичного режиму.

Оригінальним дослідженням з точки зору аналізу причин злочинності та її еволюції є робота Д. Арчера та Р. Гартнер (1987) «Насильство та злочинність у міжнародній перспективі» (*Violence and Crime in Cross-National Perspective*). Ця відзначена нагородою довідкова робота містить відомості про злочинність у 110 країнах і 44 великих містах, що вперше дає змогу вивчити закономірності та причини насильницької злочинності на основі міжнародних даних. У своїй роботі дослідники роблять важливий крок до надання та використання міжнародних даних про злочинність і насильство. Вони зібрали найкращу міжкультурну базу даних про злочинне насильство, яку коли-небудь створювали.

У цьому аспекті можна виокремити й такі публікації: «Поліцейське радянське суспільство: еволюція державного контролю» (*Policing Soviet Society: The Evolution of State Control*) (Shelley, 2005), «Цензура і страх: історичні дослідження в Радянському Союзі» (*Censorship and Fear: Historical Research in the Soviet Union*) (Markwick, 2015) та ін. Робіт з історії міліції, як і раніше, на кілька порядків менше, а таких, де розглядається питання її реорганізації, взагалі дуже мало.

Однією з цікавих робіт зарубіжних авторів є тематичний збірник «Радянська держава та суспільство за Микити Хрущова» (*Soviet State and Society Under Nikita Khrushchev*) (Ilic, Smith, 2009). У цій книзі розглядається соціальний і культурний вплив «відлиги» на відносини, прийняття рішень і формування політики в Радянському Союзі в період, коли його керівником був Микита Хрущов. Автори наголошують на тому, що багато реформаторських ініціатив, які зазвичай асоціюються з Микитом Хрущовим особисто та з періодом його керівництва загалом, часто сягають корінням у сталінський період як за своїм змістом, так і за способами їхньої реалізації. Окремі тематичні дослідження вивчають ключові аспекти періоду керівництва Микити Хрущова, враховуючи прийняття програми комуністичної партії 1961 р. та реакцію населення на неї, житлову політику, відкриття Радянського Союзу Заходу під час молодіжного фестивалю 1957 р., кампанії громадських консультацій та реалізацію політики в освіті та сімейному праві,

діяльність таких добровільних громадських організацій, як жіночі ради та профспілки, перебудову внутрішнього радянського апарату безпеки, появу політичного інакомислення та характер цивільно-військових відносин, як це відображено в подіях робітничого повстання в Новочеркаську в 1962 р. Особливо цікавим для нас є восьма стаття цього збірника під назвою «Зміна обличчя репресій за часів Хрущова» (The Changing Face of Repression under Khrushchev), написана Дж. Елкнер. Ця збірка суттєво просуває історіографію хрущовської епохи та відкриває завісу над важливими процесами, що відбувалися в радянському суспільстві та уряді в цю добу, створює основу для подальшої інноваційної роботи.

Цікавою, нетривіальною, з оригінальним баченням роботою, де висвітлюються гостроактуальні для СРСР 1950-х рр. та й інших років проблеми, є робота американського історика, на той час доцента (асистента професора) історії університету Південного Міссісіпі Б. Ла П'єра (2012) «Хулігани в хрущовській Росії: визначення, контроль і продукування відхилень під час відлиги» (Hooligans in Khrushchev's Russia: Defining, Policing, and Producing Deviance during the Thaw), що побачила світ у 2012 р. Автор пропонує перше всебічне дослідження того, як радянська міліція, прокурори, судді та звичайні громадяни за часів керівництва Микити Хрущова розуміли хуліганство, боролися з ним або сприймали цю всеохоплюючу категорію злочинності. Використовуючи широкий спектр нещодавно відкритих архівних джерел, він зображує цей період, що зазвичай розглядають як час лібералізації реформ і пом'якшення репресій, як епоху відновлення переслідувань широкого кола небажаних осіб, визначених державою, і як час, коли функції міліції щодо переслідування інакодумців були розширені, щоб контролювати основні аспекти повсякденного життя. В атмосфері конфронтації часів холодної війни, поступового проникнення західної культури хуліганство, як вважає автор, стало життєво важливим інструментом, який постсталінські еліти використовували для цивілізування свого некультурного робітничого класу, підтвердження своїх культурних ідеалів і створення соціалістичного суспільства їхніх мрій, яке правильно мислить і діє.

Слід при цьому зауважити, що хоча всі названі вище автори не ставили своєю метою спеціально досліджувати діяльність МВС, а тим більше міліції у вказаний період, але в багатьох випадках вони зачіпають діяльність каральних органів цього часу. Позитивним

моментом цих робіт слід уважати прагнення до об'єктивного опису загальної політичної й економічної ситуації в СРСР, що склалася після відходу з життя та політичної діяльності Йосипа Сталіна та початком і розвитком лібералізації радянського політичного режиму, а згодом змінною його періодом «застою». Діяльність же органів міліції в роботах цих авторів представлена з об'єктивних причин недостатньо і однобічно, тому в них не висвітлюються такі важливі функції міліції, як, наприклад, протидія загальнокримінальній злочинності, охорона громадського порядку, адміністративна діяльність тощо.

ВИСНОВКИ. Таким чином, процес дослідження діяльності органів внутрішніх справ наприкінці 1950-х – перших десятиліть 2000-х рр. був безперервним, хоча тут із різних причин були свої підйоми та спади. У багатьох роботах містяться цінні фактичні матеріали. Аналіз літератури, яка так чи інакше стосується питання організації та діяльності міліції радянської України у 1953–1962 рр., дає змогу дійти висновку, що дослідниками виконана певна робота з розкриття цієї теми, зокрема вивчалися організаційно-правові аспекти таких основних напрямів діяльності міліції, як розвиток її структури і підготовка особового складу в умовах десталінізації, вирішення адміністративних завдань, виконання міліцейських (поліцейських) функцій. Водночас ціла низка питань хоча й порушувалась, проте вимагає подальшого дослідження.

Основний наголос у більшості праць, виданих у радянський період, було зроблено на висвітленні ролі та завдань тогочасних партійних організацій, зокрема у керівництві органами внутрішніх справ. У низці робіт, особливо тих, що були опубліковані в 1950–1980-х рр., є численні неточності та неузгодженості, замовчування складнощів та недоліків у діяльності міліції, що, безумовно, знижує їхню наукову цінність. Водночас у сучасній як вітчизняній, так і зарубіжній історико-правовій літературі не всі найважливіші аспекти цієї проблеми відбито в повному обсязі і на достатньому рівні. Зокрема, недостатньо вивчено господарську діяльність органів внутрішніх справ у цей період, мало уваги приділяється регіональній історії органів міліції. Не всі аспекти адміністративної діяльності міліції висвітлено достатньо, фактично не розкрито порушення законності з боку самих міліціонерів у цей період.

Отже, аналіз публікацій, що розкривають діяльність та правову базу органів охорони правопорядку, показав, що окремі аспекти історії цієї частини державного апарату отримали

явно не повноцінне висвітлення. Отже, ця тематикою наукою в Україні та світі. ма є недостатньо дослідженою історико-пра-

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Айсберг. З історії органів внутрішніх справ і державної безпеки України / за заг. ред. А. С. Чайковського. Київ : Парламентське вид-во, 2013. 404 с.
2. Андрухів О. І. Боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в західних областях України у 1940–1950-х роках: історико-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 453 с.
3. Бандурка О. М. Секретарі, наркоми, міністри внутрішніх справ України в 1917–2022 роках : монографія. Харків : Майдан, 2022. 544 с.
4. Бандурка О. М., Греченко В. А., Швець Д. В. Харківський національний університет внутрішніх справ: витоки, становлення, розвиток. До 25-річчя створення університету. Харків : Майдан, 2019. 428 с.
5. Біографія мужності. Міліція Дніпропетровщини: історія і сучасність / В. А. Мілованова та ін. Дніпропетровськ : УкО ІМА-прес, 1999. 184 с.
6. Богатирьов І. Г., Катеринчук І. П., Снар П. С. Міліція Чернігівщини (події та люди). Чернігів : ПФПА, 2009. 464 с.
7. Греченко В. А. «Харківська справа» 1953 року // Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 156–158.
8. Греченко В. А. Діяльність МВС Української РСР щодо протидії економічній злочинності в середині 1950-х років. *Право і безпека*. 2021. № 2 (81). С. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.01>.
9. Греченко В. А. Діяльність міністра внутрішніх справ Української РСР Павла Яковича Мешика (1953). *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 66–77. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.06>.
10. Греченко В. А. Кадрове забезпечення органів охорони правопорядку (деякі історичні аспекти) // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 берез. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків, 2022. С. 71–72.
11. Греченко В. А. Літопис органів внутрішніх справ і державної безпеки України. *Право і Безпека*. 2013. № 4 (51). С. 183–184.
12. Греченко В. А. Хуліганство як проблема охорони громадського порядку в УРСР на початку 1950-х рр. *Право і безпека*. 2023. № 3 (90). С. 21–31. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.02>.
13. З історії міліції Радянської України / за заг. ред. П. П. Михайленка. Київ : Вищі курси МВС УРСР, 1965. 399 с.
14. Історія органів внутрішніх справ. Частина II (XX століття). Навчальні матеріали до спецкурсу / за ред. Л. Зайцева. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 154 с.
15. Історія правоохоронних органів Харківської області / уклад. В. О. Красовицький. Харків : Фоліо, 2011. 270 с.
16. Карний розшук України: відданість, вірність, відвага : довід.-істор. вид. / ред. І. Довгаль. Київ : Світ Успіху, 2009. 402 с.
17. Лесь І. О. Дисциплінарні правовідносини в органах внутрішніх справ України: історичні аспекти формування. Київ : Фенікс, 2019. 188 с.
18. Лесь І. О. Становлення та розвиток дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР–УРСР (1919–1991 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 218 с.
19. Маруга В. МВС очима історії. Поліція і міліція Волині у XIX–XX століттях. Луцьк : Надстир'я, 2005. 172 с.
20. Міліція Одещини: історія і сучасність / авт. кол.: М. В. Барабашин (голова), А. К. Балінов, І. М. Шкляев та ін. ; ред. кол.: Г. В. Єпур (голова) та ін. Одеса : Скайбук, 2003. 464 с.
21. Панін М. Славний шлях (про діяльність міліції по охороні громадського порядку). Київ : Політвидав, 1965. 41 с.
22. Печніков В. С. Є така служба... : у 2 т. Київ : Еліт Принт, 2011. Т. 1. 660 с.
23. Пристайко О. В. НКВС–МВС УРСР (1934–1954 рр.): структурна побудова та функції (історико-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 272 с.
24. Саблук С. А. Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922–1960 рр. : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 476 с.
25. Смирнов Ю. О., Михайленко П. П., Святоцький О. Д., Ануфрієв М. І. Міліція України: історичний нарис, портрети, події : наук.-попул. вид. / за заг. ред. Ю. О. Смирнова. Київ : Ін Юре, 2002. 798 с.
26. Сокурєнко В. В., Бандурка О. М., Греченко В. А. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії (1917–2017 рр.). Харків : Золота миля, 2017. 496 с.

27. Соловей Д. Ю. Еволюція законодавства про кримінальну відповідальність УСРР (УРСР) (1919–1959 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 237 с.
28. Тяжлов В. С., Остафійчук В. Г. Історія правоохоронних органів Вінниччини. Вінниця : Розвиток, 2019. 476 с.
29. Харківський національний університет внутрішніх справ. Ювілейне видання / під заг. ред. С. М. Гусарова. Харків : ХНУВС, 2015. 349 с.
30. Чернега А. П. Правове регулювання діяльності органів міліції Української РСР у 1956–1985 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 21 с.
31. Шляхом становлення і визнання. До 90-річчя транспортної міліції / упоряд. Г. О. Пушкарьов. Харків : Фактор-Друк, 2009. 64 с.
32. Ярмиш Н. М., Ярмиш О. Н. Кримінально-правова протидія злочинності на початку 1960-х років. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2023.4.7>.
33. Arcer D., Gartner R. *Violence and Crime in Cross-National Perspective*. New Haven : Yale University Press, 1987. 342 p.
34. La Pierre B. *Hooligans in Khushchev's Russia: Defining, Policing, and Producing Deviance during the Thaw*. Madison : University of Wisconsin Press, 2012. 290 p.
35. Markwick R. D. *Censorship and Fear: Historical Research in the Soviet Union*. *Groniek. Historisch Tijdschrift*. 2015. Vol. 201. Pp. 371–386.
36. Shelley L. *Policing Soviet Society: The Evolution of State Control*. London : Routledge, 2005. 296 p.
37. *Soviet State and Society Under Nikita Khrushchev* / ed. by M. Ilic, J. Smith. Routledge : Taylor&Fransis, 2009. 240 p.

Надійшла до редакції: 01.04.2024

Прийнята до опублікування: 15.06.2024

REFERENCES

1. Andrukhiv, O. I. (2019). *The fight against child homelessness and neglect in the western regions of Ukraine in the 1940s and 1950s: a historical and legal study* [Doctoral dissertation, King Danylo University].
2. Arcer, D., & Gartner, R. (1987). *Violence and Crime in Cross-National Perspective*. Yale University Press.
3. Bandurka, O. M. (2022). *Secretaries, people's commissars, ministers of internal affairs of Ukraine in 1917–2022*. Maidan.
4. Bandurka, O. M., Grechenko, V. A., & Shvets, D. V. (2019). *Kharkiv National University of Internal Affairs: origins, formation, development. To the 25th anniversary of the establishment of the university*. Maidan.
5. Barabashyn, M. V., Balinov, A. K., Shklyaiiev, I. M. et al. (2003). *Militia of Odesa Region: history and modernity*. Skybook.
6. Bohatyrov, I. H., Katerynychuk, I. P., & Sknar, P. S. (2009). *Police of Chernihiv region (events and people)*. ПФРА.
7. Chaikovskiy, A. S. (Ed.). (2013). *Iceberg. From the history of the bodies of internal affairs and state security of Ukraine*. Parliamentary Publishing House.
8. Cherneha, A. P. (2008). *Legal regulation of the activity of police bodies of the Ukrainian SSR in 1956–1985* [Candidate thesis, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine].
9. Dovhal, I. (Ed.). (2009). *Criminal investigation of Ukraine: dedication, loyalty, courage*. World of Success.
10. Grechenko, V. A. (2013). Annals of the bodies of internal affairs and state security of Ukraine. *Law and Safety*, 4(51), 183–184.
11. Grechenko, V. A. (2020, November 20). “*Kharkiv Affair*” of 1953 [Conference presentation abstract]. International Scientific and Practical Conference “The path of success and prospects for development (to the 26th anniversary of the founding of the Kharkiv National University of Internal Affairs)”, Kharkiv, Ukraine.
12. Grechenko, V. A. (2021). Activities of the Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR on Combating Economic Crime in the Middle of 1950s. *Law and Safety*, 2(81), 13–20. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.01>.
13. Grechenko, V. A. (2022, March 25). *Staffing of law enforcement agencies (some historical aspects)* [Conference presentation abstract]. All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine”, Kharkiv, Ukraine.
14. Grechenko, V. A. (2023). Hooliganism as a problem of public order in the Ukrainian SSR in the early 1950s. *Law and Safety*, 3(90), 21–31. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.02>.
15. Grechenko, V. A. (2024). Activities of the Minister of Internal Affairs of the Ukrainian SSR Pavlo Yakovlevych Meshyk (1953). *Law and Safety*, 1(92), 66–77. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.06>.

16. Husarov, S. M. (Ed.). (2015). *Kharkiv National University of Internal Affairs. Anniversary edition*. Kharkiv National University of Internal Affairs.
17. Ilic, M., & Smith, J. (Ed.). (2009). *Soviet State and Society Under Nikita Khrushchev*. Taylor&Fransis.
18. Krasovytskyi, V. O. (2011). *History of law enforcement agencies of the Kharkiv region*. Folio.
19. La Pierre, B. (2012). *Hooligans in Khushchev's Russia: Defining, Policing, and Producing Deviance during the Thaw*. University of Wisconsin Press.
20. Les, I. O. (2016). *Formation and development of disciplinary legal relations in the police bodies of the USSR–USSR (1919–1991)* [Candidate dissertation, V. N. Karazin Kharkiv National University].
21. Les, I. O. (2019). *Disciplinary legal relations in internal affairs bodies of Ukraine: historical aspects of formation*. Phoenix.
22. Markwick, R. D. (2015). Censorship and Fear: Historical Research in the Soviet Union. *Groniek Historisch Tijdschrift*, 201, 371–386.
23. Maruha, V. (2005). *The Ministry of Internal Affairs through the eyes of history. The police and militia of Volyn in the 19th and 20th centuries*. Nadstyria.
24. Milovanova, V. A. et al. (1999). *Biography of courage. Militia of Dnipropetrovsk region: history and modernity*. UKO IMA-press.
25. Mykhailenko, P. P. (Ed.). (1965). *From the history of the militia of Soviet Ukraine*. Higher courses of the MIA of the Ukrainian SSR.
26. Panin, M. (1965). *The Glorious Way (about the activities of the police to protect public order)*. Polityvdav.
27. Piechnikov, V. S. (2011). *There is such a service... (Vol. 1)*. Elite Print.
28. Prystaiko, O. V. (2021). *NKVD–MIA of the Ukrainian SSR (1934–1954): structural construction and functions (historical and legal research)* [Candidate dissertation, National Academy of Internal Affairs].
29. Pushkarov, H. O. (2009). *Through formation and recognition. To the 90th anniversary of the transport police*. Factor-Print.
30. Sabluk, S. A. (2017). *Criminal law control over crime in Ukraine in 1922–1960* [Doctoral dissertation, National Academy of Internal Affairs].
31. Shelley, L. (2005). *Policing Soviet Society: The Evolution of State Control*. Routledge.
32. Smyrnov, Yu. O., Mykhailenko, P. P., Sviatotskyi, O. D., Anufriiev, M. I. (2002). Militia of Ukraine: historical sketch, portraits, events (Yu. O. Smyrnov, Ed.). In Yure.
33. Sokurenko, V. V., Bandurka, O. M., Grechenko, V. A. (2017). *Training of law enforcement officers in Kharkiv: 100 years of history (1917–2017)*. Golden Mile.
34. Solovei, D. Yu. (2017). *Evolution of legislation on criminal liability of the USSR (1919–1959)* [Candidate dissertation, National Academy of Internal Affairs].
35. Tiazhlov, V. S., & Ostafichuk, B. H. (2019). *History of law enforcement agencies of Vinnytsia Region*. Development.
36. Yarmysh, N. M., & Yarmysh, O. N. (2023). Criminal law counteraction to crime in the early 1960s. *European Perspectives*, 4, 45–54. <https://doi.org/10.32782/EP.2023.4.7>.
37. Zaitsev, L. (Ed.). (1999). *History of internal affairs bodies. Part II (XX century). Educational materials for the special course*. University of Internal Affairs.

Received the editorial office: 1 April 2024

Accepted for publication: 15 June 2024

VOLODYMYR ANATOLIIOVYCH GRECHENKO,

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Honored Education Worker of Ukraine,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Social and Humanitarian Disciplines;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>,
e-mail: grechenko18@gmail.com;*

OLEKSANDR NAZAROVYCH YARMYSH,

*Doctor of Law, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine,
Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine,
State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Kyiv);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4811-4520>*

THE STATE OF SCIENTIFIC RESEARCH OF MILITIA ACTIVITY IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF PARTIAL LIBERALISATION OF THE POLITICAL REGIME IN THE USSR (1953–1962)

The historiography of militia activity during the years of partial de-Stalinisation is divided into two stages: the Soviet period and the period of Ukraine's independence. The 1960s-1980s were marked by a significant increase in researchers' interest in studying the general issues of the history and legal foundations of internal affairs. At that time, monographic studies and dissertations appeared, which dealt with various issues of theory and practice of organisation and functioning of militia bodies, including development and improvement of the structure, functions and legal basis of their activities, restructuring of the work of internal affairs bodies in accordance with the conditions of the "thaw", organisation of combating crime, protection of public order, performance of managerial and economic tasks, and resolution of special issues. A significant part of the works covers the issues of party leadership of internal affairs bodies, they are presented exclusively within the framework of the traditional assessment of the activities of these institutions, i.e. their "praise and glorification".

The second period in militia history research is characterised by a theoretical rethinking of previous established historical ideas, a radical revision of the concepts that previously dominated historical and legal science. For the first time, specialists in the history of law enforcement agencies were able to conduct historical research free from ideological attitudes. Over the past decades, a number of works by foreign scholars have been published that examine some aspects of the role of law enforcement agencies during the period of Stalin's totalitarian regime. They analyse some of the causes of crime and its evolution in the USSR at that time, and examine the social and cultural impact of the Thaw on relations, decision-making and policy-making in the Soviet Union during the period when N. S. Khrushchev was its leader. Foreign scholars emphasise that many of the reform initiatives commonly associated with Khrushchev personally and with the period of his rule in general often have their roots in the Stalinist period, both in their content and in the way they were implemented.

It has been stated that the activities of the militia in Ukraine in the 1950s and 1960s are insufficiently studied.

Key words: *Ukraine, 1950s–1960s, partial liberalisation of the political regime in the USSR, history of the state and law of Ukraine, Ministry of Internal Affairs, militia, historiography of the history of internal affairs bodies.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Греченко В. А., Ярмиш О. Н. Стан наукового дослідження діяльності міліції в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму в СРСР (1953–1962 рр.). *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 21–32. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.02>.

Citation (APA): Grechenko, V. A., & Yarmysh, O. N. (2024). The state of scientific research of militia activity in Ukraine during the period of partial liberalisation of the political regime in the USSR (1953–1962). *Law and Safety*, 2(93), 21–32. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.02>.